SAN ĠORĠ F'AL KHADER

IL-KNISJA U L-MONASTERU F'BETLEHEM

Patri Noel Muscat OFM

Al Khader hu raħal Palestinjan xi 5 kilometri fuq ix-xaqliba tal-punent ta' Betlehem. Jintlaħaq faċilment meta wieħed jaqsam it-tul kollu tat-Triq ta' Ħebron, li minn Ġerusalemm twasslek Betlehem, fil-punt li fih it-triq tasal maġenb raħal ieħor Palestinjan, dak ta' Artas, fejn hemm il-famużi Menqgħat ta' Salamun u s-Santwarju tal-Madonna magħruf bħala *Hortus Conclusus* f'wied pittoresk u għammieli. Ir-raħal ta' Al Khader hu magħruf għall-Moskea ta' Al-Hamadiyya, imma fuq kollox għall-Monasteru Grieg-Ortodoss ta' San Ġorġ Martri, li ta l-isem lil dan l-istess raħal. Fit-tradizzjoni Musulmana tal-Palestina, l-isem *Al-Khader* jiġi applikat b'mod speċifiku għal San Ġorġ.

Storja u isem tar-raħal ta' Al Khader

Sejbiet arkeoloġiċi urew li dan is-sit kien diġà abitat fi żmien il-Kangħanin (seklu 11 QK). Ir-raħal issemma għal San Ġorġ, li fil-kultura Musulmana hu magħruf bħala "al-Khadr" (il-ħaddâri), jiġifieri ż-żagħżugħ li jixrob l-ilma tal-ħajja u jgħix rebbieħ. Il-Monasteru ta' San Ġorġ ifakkar it-tradizzjoni lokali li trid li f'dan ir-raħal San Ġorġ kien inżamm marbut bil-ktajjen qabel ma ttieħed Lidda għall-martirju tiegħu, wara li kien ġie lura mill-bajja ta' Dbayyeh, qrib Bejrut, fil-Libanu, fejn hemm tradizzjoni qawwija li f'dik ix-xtajta kellu l-famuża ġlieda kontra d-dragun infernali biex isalva l-ħajja tat-tfajla prinċipessa, waqt li affronta lill-għadu riekeb fuq żiemel abjad, simbolu tar-rebħa ta' Kristu Rxoxt (Apok 6:2: "U jien ħarist, u ara, ġie żiemel abjad, u dak li kien riekeb fuqu kellu qaws, u ngħatatlu kuruna; u ħareġ hu, rebbieħ, biex ikompli jirbaħ"). Din it-tradizzjoni Palestinjana hi differenti minn dik mgħoddija lilna minn Jacobus de Voragine fil-*Legenda aurea*, li tgħid li San Ġorġ qatel id-dragun f'Silene, qrib Leptis Magna, fil-Libja.

Raffigurazzjoni tal-Martirju ta' San Ġorġ.

Fl-era Kruċjata (1099-1291) dan ir-raħal kien jissejjaħ *Casale Sancti Georgii*. Kien ingħata minn Geoffrey de Tor bħala parti mill-proprjetà tal-Knisja tan-Nattività f'Betlehem bejn l-1227 u l-1266. Fl-1421 il-vjaġġatur John Polner isemmi din il-Knisja ta' San Ġorġ bħala li tinsab fuq għolja qrib Betlehem.

Id-Dumnikan Żvizzeru Fra Felix Fabri, li żar l-Art Imqaddsa fl-1480-1483, jagħtina din l-informazzjoni fid-djarju tiegħu dwar il-Knisja ta' San Ġorġ ta' Al Khader: "Rajna knisja f'nofs din il-wita, u ħaffifna biex narawha. Din hi l-Knisja ta' San Ġorġ il-Martri. Dħalna fiha, għidna t-talb tagħna u rċevejna l-indulġenzi għal seba' snin. Maġenb il-knisja kien hemm darba monasteru kbir ta' rħieb, imma issa jinsab imġarraf. Għad fadal biss gorboġ ċkejken imiss mal-knisja, li fih jgħixu żewġt irħieb Griegi. F'dan il-post il-martri San Ġorġ ittieħed priġunier u rabtuh bil-ktajjen minħabba l-fidi tiegħu fi Kristu; hu kien ġie mill-Kappadoċja lejn is-Sirja, fejn kien qatel id-dragun qrib Bejrut, u minn dak il-post ivvjaġġa lejn il-Lhudija, fejn inqabad priġunier u ttieħed Lidda, fejn imbagħad irċieva l-martirju. Qrib il-knisja hemm post mimli ġebel, li fih hemm blata iebsa u wiesgħa, li fiha dawk l-irħieb urewna l-marki tan-nagħal taż-żiemel, daqslikieku dik il-blata kienet xi darba ratba u rċeviet il-marki ta' żiemel li kien għadda minn fuqha. Huma jgħidu li dawn il-marki ġew stampati b'mod mirakoluż fuq il-blata miż-żiemel ta' San Ġorġ. Meta rajna dawn il-marki rġajna dħalna għad-dell tal-knisja, u dawk iż-żewġt irħieb ħarġu katina, li huma ddikjaraw li kienet l-istess waħda li biha ġie marbut San Ġorġ. Aħna bisna l-katina, u dawwarnieha ma' għonqna bħala sinjal ta' devozzjoni. Is-Saraċini wkoll iqimuha, kif ukoll il-marki taż-żiemel fuq il-blata, u xi mindaqqiet dawk li jkunu morda fost is-Saraċini jiksbu fejqan meta jmissu din il-katina. Tabilħaqq, l-Orjentali kollha juru qima speċjali lejn San Ġorġ fuq il-qaddisin l-oħrajn kollha, u wieħed jista' jgħid li l-knejjes kollha tax-xiżmatiċi huma ddedikati lilu" (Felix Fabri, *Evagatorium in Terræ Sanctæ, Arabiæ et Egypti Peregrinationem*, translated by A. Stewart [Palestine Pilgrims' Text Society], London 1893, Vol. II, Part II, 203-204).

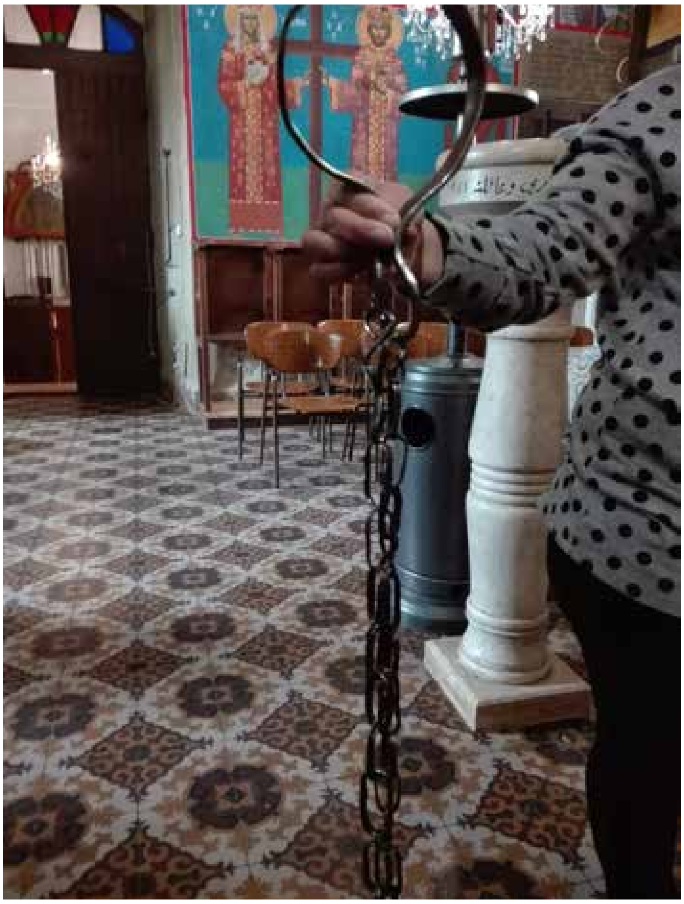

Il-Katina ta' San Ġorġ.

Fl-epoka Ottomana (1516-1917) Al Khader kien raħal li kien jiddependi mix-Xiħ (Sheik) ta' Bani Hasan, taħt it-tmexxija tal-Familja Al-Walaja. L-esploratur Ingliż Edward Robinson fl-1838 jgħid li l-abitanti tar-raħal kienu Musulmani. Fl-1870 il-fdalijiet tal-monasteru Grieg kienu qed jintużaw bħala kenn għall-morda mentali. Lejn tmiem is-seklu 19 il-Palestine Exploration Fund, fis-*Survey of Western Palestine*, iddeskriviet Al Khader bħala raħal kbir li fih knisja u kunvent Griegi, imdawwar minn dwieli u siġar taż-żebbuġ, u minn oqbra mħaffra fil-blat fuq ix-xaqliba tat-tramuntana. Kellu popolazzjoni mħallta ta' Musulmani u Griegi-Ortodossi.

Matul il-perjodu tal-Mandat Ingliż (1922-1948) ir-raħal ta' Al Khader kien kważi kollu Musulman, kif baqa' sal-lum. Minkejja dan, il-Knisja Griega Ortodossa hi proprjetarja ta' ħafna art għammiela ta' dwieli u siġar taż-żebbuġ, li ilhom f'idejha minn żmien il-Kaliff Omar ibn al-Khattab, li rebaħ il-Palestina mill-Biżantini fis-sena 638.

Fil-perjodu tal-ħakma Ġordana (1949-1967) Al Khader għadda taħt it-tmexxija tar-Re tal-Ġordan, imma wara l-Gwerra tal-1967 ġie okkupat minn Iżrael. Illum il-ġurnata partijiet mit-territorju ta' Al Khader ittieħdu minn Iżrael biex jibnew l-insedjamenti ta' Efrata u Neve Daniyyel.

Fit-tradizzjoni Musulmana, Khidr jew al-Khidr hu qaddej ġust ta' Allah li għandu għerf u għarfien kbir. Hu jissemma fil-Koran, imma mhux direttament. Jidher bħala qaddej ta' Allah li għandu għarfien mistiku, bħala messaġġier, profeta, kif ukoll anġlu, li jgħallem għerf moħbi u jgħin lil dawk li huma fil-hemm. Dan il-persunaġġ misterjuż jiġi assoċjat fl-Iżlam ma' diversi figuri, fosthom ma' San Ġorġ (fl-Asja Minuri u l-Palestina) u ma' San Ġwann Battista (fl-Armenja). Fuq il-Ħaram ax-Sharif ta' Ġerusalemm, qrib il-Moskea ta' Al Aqsa u l-Koppla tal-Blata (il-Koppla tad-Deheb), hemm koppla żgħira magħrufa bħala l-Koppla ta' al-Khidr. Fit-tradizzjoni Persjana al-Khidr jidher maġenb il-profeta Elija, waqt li dawn it-tnejn jitolbu f'Ġerusalemm.

Il-Knisja ta' Al Khader minn ġew.

Il-Knisja u l-Monasteru ta' San Ġorġ f'Al Khader

L-istudjuż Denys Pringle, f'*The Churches of the Crusader Kingdom of Jerusalem: A Corpus*, Volum 1 [A-K (Excluding Acre and Jerusalem)] (Cambridge University Press 1993, 295-296), jgħidilna li r-raħal ta' Al Khader ingħata lill-Knisja ta' Betlehem minn Goeffrey de Tor, nobbli ta' Ġerusalemm, li għex fi żmien il-Kruċjati (1155-1186), meta r-raħal kien jismu *Casale Sancti Georgii*. Il-proprjetà kienet inkluża fid-dominji tal-Papa Girgor IX fl-1227 u ta' Klement IV fl-1266. Dokument anonimu Grieg tas-seklu 13 jiddokumenta li "wara Beit Jala, wieħed jista' jżur il-Knisja tal-Kbir Ġorġ; fiha hi mħarsa l-katina li kienet tqiegħdet fuq dahru" (*Patrologia Greca* CXXXIII, 891). L-awtur imbagħad jgħid li żar din il-knisja Felix Faber, u jikkwota x-xhieda ta' dan il-pellegrin Dumnikan, li rajna aktar 'il fuq. Meta żar il-knisja Edward Robinson f'Mejju 1838, sab li din kienet ġiet mibdula f'moskea mill-abitanti tar-raħal, li dak iż-żmien kienu kollha Musulmani. Imma fl-1897 reġgħet għaddiet f'idejn il-Knisja Griega-Ortodossa u nbniet mill-ġdid fl-1912.

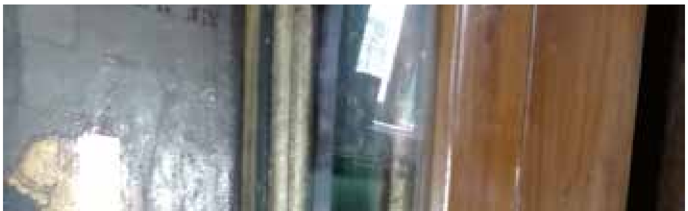
Il-lanza ta' San Ġorġ.

Il-knisja attwali hi ta' forma kwadra, u għandha koppla fiċ-ċentru li hi mibnija fuq erba' pilastri rettangolari. Jidher li l-knisja nbniet fuq l-istess struttura u pedamenti tal-Knisja Medjevali ta' San Ġorġ ta' żmien il-Kruċjati.

Minn ġewwa l-knisja hi ddekorata b'affreski u ikoni fuq stil Biżantin. F'nofs il-koppla hemm il-figura ta' Kristu Pantokrator. Hemm rappreżentazzjonijiet ta' San Ġorġ fuq żiemel abjad u tal-martirju tal-qaddis, liebes tonka ħamra. Ma tonqosx l-ikona ta' San Ġorġ, meqjuma f'din il-knisja, flimkien mar-relikwa tal-katina li biha ġie marbut, li huma meqjumin dejjem, mhux biss mill-Kristjani Griegi-Ortodossi, imma saħansitra mill-Musulmani, l-aktar nhar il-festa ta' San Ġorġ Martri, li fil-Kalendarju Ġuljan segwit mill-Ortodossi hi ċċelebrata fis-6 ta' Mejju, li jikkorrispondi għat-23 ta' April tal-Kalendarju Gregorjan segwit minna l-Kattoliċi.